

MORALNI PREPOROD EUROPE

Marijo Matulić, *Za moralni preporod Europe*. Članci, ogledi, političke analize. Glas Koncila, Zagreb, 2015. Priredio i predgovor napisao Zdravko Gavran, 373 str.

Knjiga izabраниh tekstova Marija Matulića objavljena je u biblioteci „Hrvatska katolička baština 20. stoljeća“, kao 26. knjiga u tom nizu. Ovu izvrsno koncipiranu biblioteku uređuje Vladimir Lončarević, a izdaje Glas Koncila. Kao i mnogi drugi autori iz spomenutog niza od 26 naslova, Marijo Matulić je slabo ili gotovo nikako poznat široj javnosti. Razloga zasigurno ima više. Temeljni je da je bio katolički intelektualac djelatatan u Hrvatskom katoličkom pokretu između dva svjetska rata (1919.- 1929.) i u glasilu HSP-a *Narodna politika*, a kasnije *Hrvatska straža*. Rođen je 1896. u Bolu na Braču, a umro vrlo mlad, godine 1937. u 42. godini života u Zagrebu. Bio je, kao što ističe priređivač ove knjige Zdravko Gavran, angažirani katolički laik, novinar-komentator, novinski urednik i publicist-esejist. Od tih njegovih tekstova, publiciranih uglavnom u dnevnom tisku i drugoj periodici, priređena je i ova knjiga.

U vrlo opsežnom predgovoru pod naslovom „Katolički velikan hrvatskoga političkog novinarstva i publicistike“ priređivač opisuje život i rad Marija Matulića, po pojedinim razdobljima i temama o kojima je pisao, dajući kritički i pregledno uvid u cjelinu vrlo bogatog opusa ovog značajnog katoličkog intelektualca. Marijo Matulić u Bolu je završio pučku školu, u Splitu gimnaziju, a 1916. upisao je studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Iste godine ušao je u uredništvo dnevnika *Novine* koje je uređivao Janko Šimrak, a kasnije u uredništvo dnevnika *Narodna politika* koji je uređivao Ivo Bogdan, ali u kojima su surađivali mnogi istaknuti intelektualci (Augustin Juretić, Vojmil Rabadan, Ivo Delalle, Sibe Zaninović, Ton Smerdel, Pavao Butorac, Miroslav Vanino, Ante Crnica, Hijacint Bošković, Kruno Krstić i mnogi drugi). Matulić se formirao pod snažnim utjecajem Janka Šimraka, a osobito Pavla Rogulje. Od 1920. do 1922. studirao je u Parizu na Visokoj školi političkih i socijalnih znanosti (koju je ranije završio i Stjepan Radić). Godine 1923. doktorirao je pravo u Zagrebu. Tijekom dvadesetih godina bio je član Vrhovnog vijeća Hrvatske pučke stranke (HPS), stranke koja je okupljala većinom laike ali i dio svećenstva, koja je djelovala sve do 1929. kada je nakon Šestojanuarske diktature ugašena odlukom ravnateljstva

zagrebačke policije. Stranka nikad nije postigla neki značajniji rezultat na izborima, ali je nakon atentata na Stjepana Radića, njen predsjednik S. Barić ušao u Korošćevu vladu postavši ministar socijalne politike. Dodatnu teškoću u radu stranke dala je enciklika pape Pija XI. *Ubi arcano* koji je proglasio Katoličku akciju kao novi oblik sudjelovanja laika u hijerarhijskom apostolatu i koji joj je propisao isključivo „vjersko-moralnu svrhu“, a nije mogla obuhvaćati organizacije poput političkih stranaka, sindikata, zadruga itd. Matulić je vrlo aktivno sudjelovao u razrješavanju razmirica unutar Crkve i katoličkih organizacija oko novonastale situacije prouzročene tom papinom enciklikom.

Matulić je objavio mnoštvo tekstova, ponajviše u *Narodnoj politici* (koja je izlazila od 1918. do 1929.), a potom u *Hrvatskoj straži* kao njen glavni urednik (od srpnja 1929. do smrti u rujnu 1937.). Među tim tekstovima jako puno je polemičkih napisa (gotovo 150 tekstova od 1927.-1929.), koje je često objavljivao pod pseudonimom Pertinax. Bio je vrlo obrazovan, pratio je publicistiku i literaturu na stranim jezicima koje je poznao (njemački, talijanski i francuski), pa su svi njegovi tekstovi vrlo utemeljeni, odmjereni, realni, s dubljim uvidom u kulturno-povijesne okolnosti i filozofsko-teorijska gibanja unutar europske intelektualne javnosti. Priređivač Z. Gavran sažima njegovu orijentaciju koja je u svim tekstovima bila „izrazito hrvatska, ali sa sviješću o širem kontekstu i realnim koristima za hrvatski narod, i bezuvjetno katolička“. Uz politički nerv kojim je razlikovao strategiju od taktike, „imao je snažan osjećaj za društvenu pravednost pa je inzistirao na moralnim vrijednostima, koje su izvirale iz katoličkog sustava nazora, vrijednota i tradicija.“

Raznolikost tematike pojedinih studija, osvrti, polemika i ostalih Matulićevih tekstova, priređivač je svrstao u tri okvirne tematske cjeline koje naslovio: „Katolištvo, narod, društvo“ (eseji i kraće studije objavljene u različitim časopisima), „Stranačka i unutarnja politika“ (tekstovi vezani uz političke događaje u zemlji) i „Međunarodna kretanja i odnosi“ (tekstovi vezani uz geopolitička pitanja u Europi). Odabranim tekstovima pridodan je autorov životopis, širi izbor iz njegove bibliografije i literatura o Mariju Matuliću (nekrolozi, sjećanja i prikazi).

Za naslov cijele knjige izabrana je treća cjelina koja najbolje ocrtava dimenziju ovog istaknutog katoličkog intelektualca u aktualnim europskim duhovnim raspravama. Tema Europe i pokreta koji su se rađali i sve više širili između dvaju svjetskih ratova (nacizam, fašizam, komunizam), zaokupljalo je mnoge europske umove. Čitana i popularna Spenglerova „Propast Zapada“ utjecala je na filozofske raspre u kojima je europskoj civilizaciji predskazivan skori kraj. Na te ideje nadovezuje

se misao Nikolaja Berdjajeva koji također vidi zalaz europske kulture i zagovara povratak u srednji vijek. Na te zloguke prognoze reagirao je francuski katolički intelektualac Henry Massis proglašavajući teorije mržnjom germanskog individualizma i slavenskog anarhizma koji se bune protiv zapadnjačkog reda i poretka sačuvanog u francuskoj tradiciji. Matulić u svojem tekstu iz 1933. „Prvi uvjet evropskog preporoda“ kritički se osvrće na te teze, ne pristajući na simplifikacije. Njegov pristup polazi od toga da se Zapad lomi u antitezama: „kapitalizam je dobio smrtnog neprijatelja u boljševizmu, nacionalistički imperijalizam u komunističkom internacionalizmu, individualistička demokracija u korporativnom fašizmu“. Izročena demokracija, umorni parlamentarizam, preživjeli liberalizam i deformacije političkih stranaka koje ne promiču kolektivne nego pojedinačne interese jesu simptomi dekadencije europskih društava. Ali nabujali nacionalizmi koji se javljaju, preporođuju narode, „najdonji slojevi dolaze na površinu“ i pokazuju da se svaka kriza može prevladati novim oblicima. Dakle Europa ne boluje od pomanjkanja životne, nego, prema Matuliću od etičke snage. Glavni problem zapadne kulture jest kako namaknuti duhovnu energiju i u tome je Berdjajev u pravu jer naglašava potrebu duhovnog preporoda Europe. Zbog toga se europsko društvo treba vratiti svojim izvorima, ali ne grčko-rimskoj baštini, nego katolicizmu koji je „iz zalihe antikne kulture probrao, što je najbolje i najsavršenije u njoj našao“. Središte duhovnog preporoda leži u Rimu i papinstvu jer su „nacionalne i državne tradicije svakog evropskog naroda katoličke“, a papinstvo je u srednjem vijeku „vršilo mnogo bolje ulogu izmiritelja država i naroda nego današnje Društvo naroda koje sve više gubi snagu, jer iza njega ne stoji nijedan moralni autoritet“. Zadaća takve obnove leži i pred hrvatskim narodom kojem je Providnost dodijelila zadaću „koja je eminentno i zapadna i katolička“. Katolicizam, u čiju obranu je Matulić uložio svoje znatne umne i fizičke snage, mora se suprostaviti „fašističko-boljševičkoj“ i liberalnoj koncepciji. Hegelijanski koncept apsolutiziranja države došao je kao nužan završetak liberalizma nastalog na humanističkoj koncepciji okreta grčkom i rimskom svijetu u kojem je apsolutiziran ljudski razum, a zabačen katolički moral. „Taj kult golog i hladnog razuma, materijalnog napretka, posvemašnje slobode, bezobzirnog kapitalizma i duševne anarhije urodio je najstrašnijim ratom, što ga je ikada čovječanstvo doživjelo.“ Takvo stanje dalo je za pravo Spengleru da govori o propasti Zapada.

Matulićevo pisanje nije diskurs zapjenjenog političkog aktivista ili katoličkog pravovjernika. Njegov stil i stavovi su vrlo trezveni, utemeljeni, analitički i logično izvedeni. On o događajima i teorijama govori

objektivno ne zanemarujući svoju intelektualnu i duhovnu poziciju, ili upravo iz te svoje pozicije vrednuje stavove mislitelja poput Spenglera, Massisa, Berdjajeva, Curtiusa, Kayserlinga i drugih. Za Matulića nema revolucija niti velikih reformi, jer novo se mora izgrađivati na starome, nastavljaajući na staro i kao njegov nastavak. Ovaj konzervativni stav još jače dolazi do izražaja u obrazloženju Spenglerove teze da je „svaka kultura u svojoj biti religiozna“. Kao što je za svakog pojedinca najvažniji njegov odnos prema Bogu, tako je i za državu najpreče pitanje njen stav prema religiji jer religija daje pravila kako pojedinac treba živjeti i ponašati se u zajednici. Religija dakle „ispunjava sav društveni život, dok država kao institucija daje tom životu samo vanjsku prisilu“.

U najopsežnijoj cjelini u knjizi posvećenoj međunarodnim kretanjima i odnosima donose se Matulićevi tekstovi: Amerika ili Evropa?, Britanski imperij, Anglia docet, Mussolini i Don Sturzo, Bankrot liberalizma, Stari političari, Borba lava i vučice, Borba za Rajnu, Evropski obračuni, Kiklop usred Evrope i drugi.

Takvim pristupom prožeti su i njegovi tekstovi koji se bave unutarpolitičkim pitanjima i djelovanju hrvatskih političkih stranaka i njihovih čelnika u prvoj Jugoslaviji. Probrani su njegovi tekstovi pod naslovima: Glavnjača u plamenu, Građanska hrabrost, „Trojanski konj“, Korošec i Pribičević 1918., „Videant consules“, Izazivanje na kulturnu borbu, „Hrvatski Sabor“, Lička orijentacija, Parcelacija Bosne i dr. Iako je bio vrlo kritičan prema djelovanju Stjepana Radića i nerijetko je osporavao njegove pojedine postupke, odustajanje od republikanizma, koaliciju s Pribičevićem, a posebno pretvaranja HSS-a u „jako poduzeće za sinekure i uhljebljenja“ u kojem vlada gramzivost za materijalne probitke, a ne idealistički poredak, ipak mu je nakon atentata priznao zasluge i eskulpirao ga od objeda da je bio nevjernik. Dok su mnogi njegovi drugovi otišli u masonske lože i ateiste „Stjepan Radić se nikada nije odrekao kršćanstva i vjere u Boga“, piše u nekrologu objavljenom nakon smrti ovog najznačajnijeg hrvatskog političara dvadesetih godina prošlog stoljeća.

Svi Matulićevi tekstovi trezvene su analize i dokazi njegova širokog obrazovanja, fundirani, duboki i sugestivni. Zbog toga je Ivo Lendić mogao u posmrtnom osvrtu reći da je Matulić bio najbolji moderni hrvatski i katolički novinar koji je suvereno vladao filozofskom terminologijom u punom značenju te riječi. Ovaj izbor njegovih tekstova u knjizi koju je znalacki i akribično pripremio Zdravko Gavran, potvrđuju tu laskavu ocjenu i dokaz su aktualnosti Matulićevih tekstova koji se odnose na suvremenu političku zbilju i Hrvatske i Europe.

Marinko Šišak